ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್*

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಪುರೋಗಮನದ ಹರಿಕಾರ : ಅಂಬಿಲ್ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರ್

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನವು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿತ್ತು. ೧೮೮೦-೮೧ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ೯೦೭ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ೩೮, ೨೯೬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದು ಈ ಪೈಕಿ ೩,೦೭೭ ಮಾತ್ರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿದ್ದರು. ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ೧೮೯೦-೯೧ರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೧,೩೦೬ ಆದಾಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ೪೭,೦೯೩ ಆಗಿ ಇವರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ೬೮೩೨ ಇದ್ದರು. ೧೮೮೦-೮೧ರಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ ೭ರಷ್ಟು ಇದ್ದ ಈ ಬಾಲಕಿಯರ ಪ್ರಮಾಣ ೧೮೯೦-೯೧ರಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ ೧೩ರಷ್ಟು ಆಯಿತು. ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಜನಜಾಗೃತಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಒಲವು ಬೆಳೆಯಿತೆಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ, ಜನಜಾಗೃತಿಗೆ ದುಡಿದವರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಅರಮನೆ ಬಕ್ಷಿ ಅಂಬಿಲ್ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರತರತ್ನ ಡಿ.ಕೆ. ಕರ್ವೆಯವರು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಲ್ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರು. ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆತುದು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಗಣ್ಯ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಾದ ರಾನಡೆ, ಕರ್ವೆಯವರಿಂದಲೇ. ಈ ವಿಚಾರ ನಮಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವವರು ಸಮಕಾಲೀನ ಖ್ಯಾತ ದಾಖಲೆಕಾರರಾದ ಕೆ. ಸುಬ್ಬರಾವ್. ಸುಬ್ಬರಾಯರು ಪತ್ರಕರ್ತರಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಮಿಶನರರೂ ಆಗಿದ್ದು ೧೯೩೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ 'ರಿವೈವ್ಡ್ ಮೆಮರೀಸ್' ನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ವೆಯವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.[2]

ಇದೇ ಸುಬ್ಬರಾಯರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಶ್ರೀಮಾನ್ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಿತಾಮಹ ಮತ್ತು ಅತೀ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪೋಷಕನೆಂದು ಅವರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾದುದು. ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಣಿಯರ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರೇ ಕಾರಣರು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಪಿತೃತುಲ್ಯ ಆಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಆರ್ಥಿಕ ತ್ಯಾಗವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ" ಎಂದು ಸುಬ್ಬರಾಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರಲ್ಲದೆ ೧೯೧೦ರವರೆಗೆ ಆ ಕಾಲೇಜಿಗಾಗಿ ಅವರು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ದೇಣಿಗೆ

* ಮುಖ್ಯ ಸಂಪಾದಕರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ಯಾಜೆಟಿಯರ್ ಇಲಾಖೆ, ಕಾವೇರಿಭವನ ೮ನೆಯ ಮಹಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦೦೦೯.

1 'ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್' (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) (೧೯೮೩) ಭಾಗ ೨, ಪು. ೫೩೦

2 ಸುಬ್ಬರಾವ್ ಕೆ. 'ರಿವೈವಡ್ ಮೆಮರೀಸ್' (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ೧೯೩೩ ಪು. ೩೯೦

ನೀಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.[3] ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದನೆಯಿಂದಲೇ ನೀಡಿದ್ದು. 'ಭಾರತವು ಎಂದಾದರೂ ಉಳಿಯುವುದಾದರೆ, ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ, ಅದು ನಮ್ಮ ಮಹಿಳೆಯರು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಮ್ಮ ವಿಧವೆಯರ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ, ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಮತ್ತು ಅವರ ಜ್ಞಾನಭರಿತವಾದ ಭಕ್ತಿಯ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗದ ಸಾಧನೆಯಿಂದ. ಇಂಥ ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರ ಕುರಿತು ನಾನು ತಲ್ಲೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇನೆ". ಅವರ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದವರೂ ಸುಬ್ಬರಾಯರೇ.[4] ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥ ಹುಡುಕಬಾರದು. ವಿಧವೆಯರು ವಿಧವೆಯರಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯವರು ಅವರಲ್ಲ. ಅವರು ಕರ್ವೆ, ರಾನಡೆಯವರ ಮಿತ್ರರು ಹಾಗೂ ಅನುಯಾಯಿಗಳು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿಧವೆ ಪುನರ್ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪಕ್ವ ವಾತಾವರಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಳೇ ಮೈಸೂರಿನ ನಂಜನಗೂಡು ತಿರುಮಲಾಂಬಾ, ಆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ವಿಧವೆಯರು ೨೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲೂ ತಾವುಗಳು ಮಹಿಳಾಪರ ಚಳವಳಿಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರು. ಆದರೆ ವಿಧವಾ ವಿವಾಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ. ವಿಧವೆ ಮೂಲೆ ಪಾಲಾಗಬಾರದು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತಳಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಂಗದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ದುಡಿದು ಮುಂದೆ ಬರಬೇಕು ಎಂಬ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವು ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರ ಮೇಲಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಗಾಗಲೇ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುವಂತೆ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಣಿ ಶಾಲೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ೧೮೮೧ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಕೋಟೆಯ ದೇವಾಲಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ೨೮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ಜಗನ್ಮೋಹನ ಅರಮನೆಯ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರೂ ಮಹಾರಾಣಿಯರೂ ಇದರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮೂಲ ಕಾರಣಕರ್ತರು ಅರಮನೆ ಭಕ್ಷಿರಾಯ್ ಬಹದೂರ್ ಅಂಬಿಲ್ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರೇ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಪುರುಷ ಅಧ್ಯಾಪಕರೇ ಇದ್ದು ಇಬ್ಬರು ಮಹಿಳೆಯರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ೧೮೮೩ರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೧೦ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ೧೮೯೧ರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ಸರಕಾರೀ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ಹೈಸ್ಕೂಲಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಪಡೆಯಿತು. ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ಅದು ಮಹಾರಾಣಿ ಕಾಲೇಜಾಯಿತು. ೧೯೨೦ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪದವಿ ತರಗತಿಗಳೂ ಆರಂಭವಾದವು.[5]

ಈ ಶಾಖೆಯು ಆರಂಭವಾದಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಮಹಿಳೆಯರು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಲು ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಮೈಸೂರಿನ ಗಣ್ಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಧುರೀಣ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಎಂ. ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣಯ್ಯ (ತಾತಯ್ಯ) ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಈ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದರು. ಶಾಲೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ಅಧ್ಯಾಪಕಿಯರು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸರಕಾರವು ಅವರ ವೇತನವನ್ನು ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಶೇಕಡಾ ೨೫ ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯಬಯಸುವ ಖಾಸಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಟೈಪೆಂಡ್ ಅನ್ನು ರೂ. ೮ರಿಂದ ೧೦ಕ್ಕೂ, ಹೈಯರ್ ಸೆಕೆಂಡರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಅಧ್ಯಾಪಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಗೆ ಇದನ್ನು ೧೨ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ರೂ. ೧೦೦ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಆದಾಯವಿರುವ ಪೋಷಕರ ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ಅಟೆಂಡನ್ಸ್ ವೇತನವನ್ನು ಬಟ್ಟೆ, ಪುಸ್ತಕ, ಸ್ಲೇಟ್, ಸ್ಟೇಶನರಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದಲಿತ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ

---

3 ಅದೇ ಪು. ೩೮೪

4 ಅದೇ, ಪು. ೩೮೫

5 'ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್' (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ೧೯೮೫, ಪು. ೬೫೦

ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.[6] ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಇಬ್ಬರು ಮಹಿಳೆಯರು ಶೃಂಗಾರಮ್ಮ ಮತ್ತು ರುಕ್ಮಿಣಿಯಮ್ಮ ೧೯೦೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪದವೀಧರೆಯರಾದರು. ಒಕ್ಕಲಿಗ ಜಾತಿಯ ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದಿರಮ್ಮ ೧೯೩೪ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪದವೀಧರೆಯಾದರು.[7] ಒಕ್ಕಲಿಗ ಜಾತಿಯ ಈ ಮಹಿಳೆ ಹೈಸ್ಕೂಲು ಸೇರುವುದು ಆಗ ಸುಲಭದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ವಿಚಾರ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವೆ.

ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೆ ತೀವ್ರ ಬೆಂಬಲ, ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಿದವರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರೇ. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾಹಿತಿಯಂತೆ ('ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೊಪೀಡಿಯಾ ಆಫ್‌ ದಿ ಮೆಡ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಅಂಡ್ ದಿ ಎಜೆಸೆಂಟ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್'ನಿಂದ) ಅವರ ಜೀವಿತ ಕಾಲ ೧೮೪೪ರಿಂದ ೧೯೩೦. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರಾದ ಅವರು ಮೂಲತಃ ಕೊಯಮುತ್ತೂರು ಬಳಿಯ ಅಂಬಿಲ್ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯವರು. ಬಾಲ್ಯದ ೭–೮ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಮುಂದೆ ಎಂಟನೇಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಂಬಿಲ್ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಚಾರಕರಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು (ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಮನೆಯ ದನಗಳನ್ನೂ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು). ಆಗ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ತಮಿಳು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿತರು. ತಮ್ಮ ೧೩ನೇಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (೧೮೫೭) ಕುಂಭಕೋಣಂಗೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ೧೮ನೇಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದರು.[8]

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪರ ನಿಲುವು ಬೆಳೆದುದು ಹೇಗೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯಾವ ವಿವರಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ, ವಿಧವೆಯರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಅನುಕಂಪ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ೧೮ನೇಯವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ದಿಬ್ಬಣವು ಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರಲು ಗಾಡಿಯಿಂದ ಹಾರಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದವರು ಅವರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥ ಕಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡುವ ವಿಚಾರವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಎಫ್.ಎ. ಪಾಸು ಮಾಡಿ ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ತೆರೆದು ಮುಂದೆ ಹುಜೂರು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಮಾಸ್ಟರ್ ಆದರು. ೧೮೭೦ರಲ್ಲಿ ಬಾಲಕ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕರ್ನಲ್ ಮಲ್ಲೆಸನ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಡೆಸಲು ಇವರೇ ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದು ಮಹಾರಾಜರ ಶಿಕ್ಷಕರಾದರು. ಅವರ ಆರಂಭದ ವೇತನ ರೂ. ೬೦. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜರ, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಸ್ಥಾನ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿ, ೧೮೮೧ರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರಧಾನವಾದಾಗ ಮಹಾರಾಜರ 'ಆಫೀಸರ್–ಇನ್–ವೇಟಿಂಗ್' ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಕವಾಗಿ, ಮುಂದೆ ದರ್ಬಾರ್ ಬಕ್ಷಿಗಳೂ ಆದರು.[9] ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬಂದ ವೇತನದ ಬಹುಪಾಲು ಮಹಾರಾಣಿಯರ ಕಾಲೇಜಿಗೂ ತಾವು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ವಿಧವೆಯರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೂ ಸಂದಿತು. ೧೮೯೪ರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜರು ದಿವಂಗತರಾದಾಗ ಅವರು ಪ್ಯಾಲೆಸ್ ಬಕ್ಷಿ ಹುದ್ದೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದರು. ಮುಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ ಅವರು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ದಿವಾನರಿಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುತ್ತ, ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತ ಇದ್ದರು.[10] ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕನ್ನಡ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಸಂಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಅವರು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಅವರ

6 'ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್' (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ೧೯೮೫, ಪು. ೬೫೪

7 ಅದೇ

8 'ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೊಪೀಡಿಯಾ ಆಫ್ ದಿ ಮೆಡ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಅಂಡ್ ದಿ ಎಜೆಸೆಂಟ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್ ಮದ್ರಾಸು, ೧೯೩೪, ಪು.೨೧೪.

9 ಅದೇ

10 ಅದೇ

ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಯಕ ಅಪಾರ.[11] ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಡಿಪ್ರೆಸ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸಸ್ ಮಿಶನ್‌ನ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆ (ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ) ಶ್ರೀಮತಿ ರಂಗಮ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದವರೂ ಅವರೇ.[12] ಅವರು ನಿವೃತ್ತಿ ಜೀವನದ ಬಹು ಕಾಲವೆಲ್ಲ ಮೈಸೂರಿನ ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವೆನಿಸಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿಧವೆಯರ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಿತು. ಇದನ್ನು ಮಾದರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮದ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಆಶ್ರಮಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಅವರ ದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತದ ಪೆನ್ಷನನ ಎಲ್ಲ ಹಣವು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೇ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು.[13] "ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಮಹಿಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ, ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷತಃ ವಿಧವೆಯರಿಗಾಗಿ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಮೈಸೂರಿನ ಜನ ಅವರಿಗೆ ಋಣಿಯಾಗಿರಬೇಕು", ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೊಪೀಡಿಯ ಅವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.[14]

"ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹಯ್ಯಂಗಾರರ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗಿನ ತೀವ್ರ ಉತ್ಸಾಹವೇ ಮದ್ರಾಸ್, ಮುಂಬೈ, ಕಲ್ಕತ್ತಾದಂಥ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಲು ಮತ್ತು ಅವರುಗಳಿಗೆ ಇವರು ತೀರಪ್ರಿಯರಾದವರಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ವೇತನ ಮತ್ತು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ವೇತನವನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಂದುವರಿಸಲು ಉತ್ಸುಕರಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ನೀಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯೋಗ್ಯರಾದ ವಿಧವೆಯರಿಗೆ ದಾದಿ ಮತ್ತು ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು" ಎಂದು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಸುಬ್ಬರಾವ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.[15] ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆಂದೇ ಮೀಸಲಾದ ದೇವರಾಜ ಬಹದ್ದೂರ್ ದತ್ತಿಗೆ ಅವರು ಜೀವನ ಪರ್ಯಂತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.[16]

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮಹಾರಾಣಿ ಶಾಲೆಯು "ಮಹಾರಾಣಿ ಹೈ ಕಾಸ್ಟ್ ಗರ್ಲ್ಸ್ ಸ್ಕೂಲ್" ಎಂದೇ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ಇಂದಿರಮ್ಮ ಎಂಬ ಒಕ್ಕಲಿಗ ತರುಣಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಸೋದರಿ ಈ ಶಾಲೆ ಸೇರಬಯಸಿದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಒಂದು ಚಳವಳಿಯ ರೂಪದ ಒತ್ತಡ ಬಂದಾಗ ಅವರನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದರು.[17] ಈ ಇಂದಿರಮ್ಮ ಖ್ಯಾತ ಒಕ್ಕಲಿಗರ ನಾಯಕ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಯ್ಯನವರ ತಂಗಿ; ಮುಂದೆ ಈಕೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪ್ರಥಮ ಮಹಿಳಾ ಮೇಯರ್ ಕೂಡ ಆದರು.

---

12 'ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೊಪೀಡಿಯಾ ಅಫ್ ದಿ ಮೆಡ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಅಂಡ್ ದಿ ಎಜೆಸೆಂಟ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್' ಮದ್ರಾಸು, ೧೯೩೪, ಪು. ೨೧೪

13 ಅದೇ

14 ಅದೇ ಪು. ೨೧೫

15 ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಪು. ೩೮೪

16 ಅದೇ,

17 ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ, ಬಿ.ಪಿ. 'ನನ್ನ ತಂದೆ' ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೪೯, ಪು. ೧೬